

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Долішна Т.В.

студент;

Антонюк О.С.

старший викладач,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ХАРАКТЕРИСТИКА ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Водно-болотними угіддями вважаються ділянки місцевості, ґрунт яких є аквіфером з постійною або сезонною вологістю [2, с. 56]. Такі ділянки місцевості можуть бути частково або повністю зайняті водоймищами. Водно-болотними угіддями є мілководні озера чи ділянки морського узбережжя, верхові та низові болота. У 1971 році (м. Рамсар, Іран) була прийнята міжнародна Рамсарська конвенція зі збереження водно-болотних угідь планети, головним чином як середовища існування водоплавних птахів. Україна є стороною Рамсарської угоди. Згідно списку водно-болотних угідь міжнародного значення, що було опубліковано 2 лютого 2020 року на офіційному сайті Рамсарської конвенції в Україні 50 водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення загальною площею 802 604 га [6]. За кількістю комплексів, що входять до даного списку Україна разом із Францією займають 5 місце в Європі та 8 у світі. На території Закарпатської області таких угідь шість. До них відносяться озеро Синевир, урочище Атак – Боржавське, Долина нарцисів, печера Дружба, болото Чорне Багно, урочище Озирний-Бребенескул. Деякі водно-болотні угіддя погоджені розпорядженням Кабінету Міністрів України і подані на розгляд Секретаріату Рамсарської конвенції. До них належать два угіддя на території Закарпатської області це водосховище Форнош та верхів'я річки Уж.

Прісноводне озеро Синевир, розташоване на висоті 989 м. над рівнем моря, є найбільшим в Українських Карпатах (координати 48°37' пн. ш. 23°41' сх. д.). Берегова флора угіддя представлена вологолюбними видами, що занесені до Червоної книги України: це баранець звичайний, плаун річний, білоцвіт весняний, зозульки Траунштейнера, зозульки травневі, зозульки плямисті, зозулині сльози яйцеподібні, зозулині сльози серцелисті, лишайник лобарія легеневоподібна. У межах угіддя

мешкають чапля сіра та занесені до Червоної книги України лелека чорний, пугач, підорлик малий і беркут. Угіддя входить до складу Національного природного парку «Синевир».

Урочище «Озірний – Бребенескул» площею 1656,91 га на території Рахівського району (Карпатський біосферний заповідник, координати 48°07' пн. ш. 24°33' сх. д.). Урочище Озірний-Бребенескул є високогірним водно-болотним угіддям, що лежить на південних схилах найвищих в Україні гір Говерли, Бребенескула, Гутин-Томнатика, Пожижевської, Брецула. Угіддя містить густу річкову мережу, гірські оліготрофні болота, чотири озера та кілька малих озерець. Серед них найвисокогірніше озеро Українських Карпат – Бребенескул, що утворилося на висоті 1801 м н.р.м. Саме тут є чисельні витоки потоків, які дають початок річці Тиса.

Урочище «Атак – Боржавське» площею 283,4 га на території Берегівського та Виноградівського району (регіональний ландшафтний парк «Притисянський», координати 48°14' пн. ш. 22°48' сх. д.). Урочище Атак – ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення в Україні. В урочищі під охороною перебуває дубово-ясеневі діброви на правобережній заплаві річки Боржави. Деякі дерева в лісі мають висоту понад 40 м. Тут також зростають рідкісні рослини: марсилія чотирилиста, рябчик великий, беладонна лікарська, коручка ельбська, а також пізньоцвіт осінній, сосюра різноколірна, занесені до Червоної книги України [1]. Ботанічна пам'ятка природи «Атак» входить до складу регіонального ландшафтного парку «Притисянський».

«Долина нарцисів» площею 256,0 га на території Хустського району (Карпатський біосферний заповідник, координати 48°10' пн. ш. 23°21' сх. д.). Долина нарцисів розташована в заплаві р. Хустець, правої притоки Тиси. Тут сформувалися лучно-болотні комплекси, що є унікальними у Європі. Водно-болотне угіддя відіграє важливу роль у пом'якшенні наслідків повеней, а також у забезпеченні якісною питною водою для населених пунктів, розташованих нижче за течією. Оскільки водойма накопичує велику кількість опадів та води, що надходить від танення снігу у водозбірному басейні [2, с. 65]. Особливою цінністю цієї території є наявність останньої на континенті значної за площею рівнинної популяції рідкісного високогірного виду – нарцису вузьколистого, який зберігся тут із льодовикового періоду.

Печера «Дружба» площею 0,13 га на території Тячівського району (Карпатський біосферний заповідник, координати 48°15' пн. ш. 23°37' сх. д.). Печера «Дружба» – це унікальне підземне утворення з флуктуаційним водним режимом і найбільша печера в Українських Карпатах. Водно-болотне угіддя є оселею для низки ендемічних видів безхребетних, деякі з яких відомі лише з цієї печерної системи і сховищем для 14 видів

кажанів, зокрема, під час їх зимівлі. Водно-болотне угіддя відіграє важливу роль у пом'якшенні та попередженні повеней, оскільки тут накопичується велика кількість талих вод.

Болото «Чорне багно» площею 15,0 га на території Іршавського району (національний природний парк «Зачарований край», координати 48°23' пн. ш. 23°05' сх. д.). Чорне Багно є унікальним верховим сфагновим болотом, яке після Другої світової війни зазнало руйнівного впливу меліорації. Товщина шару торфу у верхній частині болота може досягати 6 м. Оскільки у цій смузі значних водно-болотних угідь немає, то Чорне Багно відіграє роль рефугіуму багатьох гідробіонтів болотного комплексу, в тому числі водних жуків (яких тут налічується 28 видів) та рослин (лише мохів тут виявлено 11 видів, а осок – 25 видів). Отже, водно-болотне угіддя забезпечує існування популяцій ряду видів рослин і тварин, які є надзвичайно важливими для підтримання біорізноманіття біогеографічних видів гірської країни Карпат [1, с. 101].

Водосховище «Форнош» загальною площею 210,0 га на землях Форношської сільської ради Мукачівського району (координати 48°21' пн. ш. 22°45' сх. д.). Водосховище є місцем перебування ряду видів, що знаходяться під загрозою зникнення. Околиці є місцем оселення ссавців (горностая, тхора степового, рясоніжки водяної) тощо. Водосховище «Форнош» створено на місці унікального болотного комплексу Чорний Мочар (площею близько 12 тис. га). Його перетинає один з найбільших міграційних шляхів птахів через Карпати до Європи. Великих природних озер на території Закарпатської області України немає, тому угіддя забезпечує існування популяції низки видів рослин і тварин, надзвичайно важливих для підтримання біорізноманіття Центральноєвропейської біогеографічної підпровінції. До таких відносяться популяції багатьох коловодних птахів (косаря, чапель, крячка чорного *Chlidonias niger* та ін.), комах (ряд видів бабок), жуків, зокрема турунів та плавунців [1, с. 170].

Верхів'я річки Уж загальною площею 1054,0 га на території Великоберезнянського району (координати 48°58' пн. ш. 22°54' сх. д.). Верхів'я річки Уж знаходиться у межах Ужанського національного природного парку. Водно-болотне угіддя презентує типові для басейну річки Уж природні комплекси рослинності та тваринного світу. Це забезпечує належні умови для відтворення місцевої водно-болотної орнітофауни, іхтіо- та батрахофауни. Угіддя підтримує збереження видів, які знаходяться у небезпеці: рослин (бузок угорський, косарики черепинчасті, півники сибірські тощо), тварин (деркач, рибалочка, бджолоїдка та ін.). А також угіддя підтримує існування видів рослин та тварин, які важливі для збереження біологічного різноманіття біогеографічного регіону – серед них види риб, що потребують охорони

відповідно до Бернської конвенції. На території водно-болотного угіддя постійно здійснюються наукові дослідження, ведеться літопис природи Ужанського НПП.

Водно-болотні угіддя Закарпатської області відіграють значну роль у відновленні запасів ґрунтових та підземних вод, збереженні водно-болотних видів рослинного і тваринного світу, у формуванні екосистем, є фактором впливу для підтримки біологічного різноманіття в цілому, джерелом забезпечення кормової бази для видів тваринного світу, відтворюючими осередками для мігруючих птахів тощо. В межах верхів'я басейну річки Тиса розташовані більшість з перелічених водно-болотних угідь. Зараз багато боліт осушено, а формуванню нових боліт та природних водойм перешкоджає, зокрема, впровадження протипаводкових заходів. Через зміни гідрологічного режиму території та кліматичних умов, а також недотримання режиму повної заповідності, рослинність боліт перебуває в критичному стані. Тому ці природні об'єкти потребують пильної охорони.

Список використаних джерел:

1. Антосяк В. М., Довганич Я. О. та ін. Природно-заповідний фонд Закарпатської області: Довідник. – Ужгород, 1998. – 304 с.
2. Водно-болотні угіддя України / за ред. Марушевського Г.Б., Жарук І.С. – К.: Чорноморська програма «Ветландс Інтернешнл», 2006. – 312 с.
3. Екологія водно-болотних угідь і торфовищ // Головний редактор В.В. Конішук. – Київ: ДІА, 2013. – 300 с.
4. Ковальчук А. А. Заповідна справа. 1-е і 2-е видання. – Ліра: Ужгород, 2002. – 328 і 336 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1287 «Про порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1287-2002-%D0%BF#Text>
6. Офіційний сайт Рамсарської конвенції. URL: <https://www.ramsar.org>
7. Червона книга України: Тваринний світ. – К.: У Е, 1994. – 464 с.
8. Червона книга України: Рослинний світ. – К.: У Е, 1996. – 608 с.
9. Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА. URL: <https://ecozakarp.at.gov.ua/>